

SEMINARUL ROMÎNO-SOVIETIC DE ARHEOLOGIA ORÎNDUIRII COMUNEI PRIMITIVE

(București, 11—13 octombrie 1962)

Unul din aspectele colaborării romîno-sovietice în domeniul arheologiei comunei primitive îl constituie seminarele în care arheologii romîni și sovietici discută principalele probleme comune.

Pe această linie de colaborare a avut loc între 27 mai și 2 iunie 1958 seminarul sovieto-romîn de la Chișinău. În zilele de 11—13 octombrie 1962 a avut loc la București al doilea seminar comun de arheologia comunei primitive.

În cuvîntul de deschidere academicianul Emil Condurachi, directorul Institutului de arheologie al Academiei R.P.R., a arătat importanța schimbului de experiență dintre arheologii romîni și sovietici și a salutat prezența în mijlocul nostru a arheologilor sovietici T. S. Passek, A. I. Meliukova și P. I. Boriskovski. De asemenea I. Nestor, șeful secției orînduirea comunei primitive din cadrul Institutului de arheologie, a vorbit de importanța și necesitatea colaborării romîno-sovietice pentru soluționarea unor probleme comune privind arheologia comunei primitive. Au urmat comunicările însoțite de întrebări și discuții.

P. I. Boriskovski (doctor în științe istorice, Leningrad), a tratat *Problemele neoliticului Ilrziu și mezoliticului din partea de nord-vest a litoralului Mării Negre*. O serie de descoperiri efectuate în ultimii ani au permis definirea unui aspect cultural din paleoliticul superior final, în zona de stepă din nordul Mării Negre, intermediar între zona culturală mediteraneano-africană și zona periglaciara europeană. Limitele acestui aspect sînt deocamdată greu de precizat și în special limita sa vestică. O serie de descoperiri datînd din paleoliticul superior din România (de pe Prut și de la Bicaz) aparțin zonei periglaciare. Bulgaria intră în zona mediteraneano-africană. Poziția părții de sud a Romîniei față de aceste mari arii culturale rămîne o problemă de viitor. În privința mezoliticului, în nord-vestul Mării Negre se definește un larg orizont tardenoazian care se dezvoltă din paleoliticul superior final.

La discuții C. S. Nicolăescu-Plopșor a subliniat importanța comunicării, arătînd că aspectul cultural paleolitic superior final, care cuprinde stepa nord-pontică, este documentat și la noi în valea Bistriței, a pătruns în țara Birsei, iar spre sud prin Dobrogea pînă departe în Grecia, dar nu este încă documentat în Muntenia. Referindu-se la epipaleolitic (mezolitic) anunță că în stratul cu materiale caracteristice tardenoaziene de la Spinoasa s-au găsit oase de animale domestice, ceea ce arată că ne aflăm în fața unui neolitic preceramic. Consideră că descoperirile și concluziile prezentate de P. I. Boriskovski aruncă o lumină nouă asupra cercetărilor din R. P. Romîna.

I. Nestor a scos în evidență importanța comunicării lui P. I. Boriskovski care, pe baza unei analize minuțioase și a unei largi interpretări, a reușit să definească o nouă zonă culturală a paleoliticului superior. Apreciază apoi felul în care, în problemele mezoliticului, a insistat mai puțin asupra terminologiei și mai mult asupra conținutului cultural, reușind să dea descoperirilor sale o interpretare luminoasă.

C. S. Nicolăescu-Plopșor a prezentat *Date noi cu privire la cunoașterea începuturilor și sfârșitului paleoliticului Romniei*, în care a reamintit descoperirile care documentează în țara noastră existența „culturii de prund”, din paleoliticul inferior, insistând în special asupra descoperirilor de la Bugiulești (reg. Oltenia) unde, după părerea sa, o serie de materiale documentează urmele unei tabere de vânători din vremea omului maimuță, plasată cronologic în villafranchianul evoluat. Autorul susține că acolo e vorba de o activitate intenționată de a procura carne pentru hrană cu ajutorul unor unelte de uz permanent „care fac serie” și care prezintă analogii cu descoperirile din straturile cu oase de australopiteci din sudul Africii. În a doua parte a expunerii autorul s-a ocupat de recente descoperiri privind sfârșitul paleoliticului și începutul neoliticului, arătând că în așezările tardenoaizene de la Spinoasa (Moldova) și Ciumești (Crișana) este atestată prezența unor animale domestice.

La discuții P. I. Boriskovski consideră comunicarea lui C. S. Nicolăescu-Plopșor interesantă, iar eforturile sale în cercetarea paleoliticului românesc s-au bucurat de succes deosebit. În privința descoperirilor de la Bugiulești mărturisește că nu este convins, considerând că oasele, care după părerea lui C. S. Nicolăescu-Plopșor constituie unelte, ar fi putut apărea în împrejurări naturale. Consideră însă că cercetările de la Bugiulești trebuie neapărat continuate pentru a se obține date cât mai precise.

Radu Vulpe consideră că materialele prezentate de C. S. Nicolăescu-Plopșor și observațiile făcute în cursul săpăturilor de la Bugiulești sînt în măsură să ne convingă că acolo este documentată acțiunea unei ființe preumane asupra materiei.

I. Nestor consideră interesantă comunicarea lui C. S. Nicolăescu-Plopșor, în care abordează cu entuziasm problema începuturilor vieții omenești pe teritoriul țării noastre. Argumentarea sa oscilează însă între verosimil și adevăr, între ceea ce este posibil și ceea ce e real. Propune mai multă exigență în folosirea termenilor „tabără de vânători”, „vânători hoitari”, „ființă rațională”, atribuite grupului preuman de la Bugiulești. La începutul unei activități cît de cît raționale avem de-a face cu cea mai primitivă tehnică de cioplire a pietrei. E o tendință generală, pe baza cercetărilor, de a se lega începutul activității raționale de cea mai primitivă tehnică de cioplire a pietrei, situații care în ultimele decenii au confirmat în mod strălucit tezele marxismului. Așadar pentru a se susține existența unei etape prepaleolitice sînt necesare dovezi concludente și foarte precise. Cercetările trebuie continuate la Bugiulești pentru a se defini cît mai bine mediul natural, condițiile de viață, să se recolteze materiale cît mai bogate și mai concludente.

Maria Bitiri în comunicarea *Cu privire la începuturile paleoliticului superior în România*, urmărind problemele legate de apariția tehnicii de desprindere lamelară a pietrei și de începutul paleoliticului superior în România, consideră că noua tehnică se dezvoltă din musterianul tîrziu fără întrerupere, după cum ilustrează cercetările de la Mitoc. În general însă așezările paleolitice au fost părăsite la sfîrșitul interstadiului Würm I — Würm II. În Würm II și mai tîrziu, pe teritoriul țării noastre este documentată o întinsă locuire corespunzătoare aurignacianului mijlociu, acesta fiind rezultatul unui amestec de elemente locale cu masive influențe străine.

În comunicarea *Unele aspecte ale kostenkianului (gravelianul oriental) în România*, Fl. Mogoșan încearcă să desprindă din multiplicitatea și varietatea formelor pe care le îmbracă paleoliticul superior din sud-estul U.R.S.S., din complexitatea culturală kostenkiană, acel grup uman în al cărui inventar de unelte de piatră cioplită predomină lamele și vîrfurile cu marginea

teșită (à bord abattu). Autorul ajunge la concluzia că această formă a aurignacianului se dezvoltă independent pînă către sfîrșitul paleoliticului superior și pătrunde în regiunea nord-estică a țării noastre ca o cultură de sine stătătoare.

La discuții, P. I. Boriskovski a arătat că expunerile Mariei Bitiri și Fl. Mogoșan sînt încercări meritorii de a rezolva o problemă deosebit de interesantă care privește trecerea de la musterian la paleoliticul superior. Această problemă preocupă pe arheologii sovietici, care încă nu au ajuns la o concluzie satisfăcătoare din cauza rarității complexelor care pot fi atribuite începutului paleoliticului superior.

În problema metodologică de studiere a unor complexe culturale din paleoliticul superior, care a făcut subiectul unor discuții în contradictoriu, I. Nestor consideră că încadrarea complexelor în arii mai largi culturale nu poate fi neglijată, dar recomandă să se aibă în vedere mai întîi regiunile imediat învecinate și după aceea să fie încadrate în zone mai largi, așa cum de altfel este de exemplu comunicarea lui P. I. Boriskovski.

În comunicarea *Paleoliticul de la Vădastra*, Corneliu Mateescu a prezentat stratigrafia, materialele, rezultatele analizelor pedologice și paleontologice și pe baza acestora concluziile privind așezarea paleolitică de la Vădastra. Unelele de silex datează așezarea în aurignacianul mijlociu-prelungit.

T. S. Passek (doctor în științe istorice, Moscova) a prezentat lucrarea *Triburile tripoliene dintre Nipru și Nistru în lumina noilor cercetări*, în care arată o serie de descoperiri interesante și inedite. În prima parte sînt expuse rezultatele cercetărilor făcute de V. Danilenko privind cultura Bugului sudic. În așezările acestei culturi s-a găsit o ceramică foarte originală, cu pleavă, vasele avînd fundul ascuțit; suprafața lor este netezită și decorată cu benzi largi ondulate umplute cu hașuri în rețea. V. Danilenko a reușit să distingă cinci faze în evoluția acestei culturi. Alături de vase specifice fazei a treia s-a găsit ceramică de tip Criș foarte asemănătoare aceleia de la Perieni. În fazele pretripoliene din sud-vestul U.R.S.S. și spre sfîrșitul culturii Bugului sudic este documentată însă și prezența culturii ceramicii liniare. Autoarea socotește că cultura tripolie de pe Nistru s-a format pe baze locale din cultura Bugului sudic cu participarea unor elemente Criș. Acest fond a suferit apoi influența culturii vecine de tip Boian. În a doua parte a lucrării autoarea a prezentat interesantul depozit descoperit în 1961 la Cărbuna într-o așezare Tripolie A, depozit ce urmează să fie publicat de G. Sergheev. Depozitul este format din 852 obiecte, dintre care 444 de cupru (topoare, brățări, discuri, perle, figurine antropomorfe etc.), iar restul din marmură și cochilii de scoici. Acest complex ridică interesante probleme privind relațiile dintre culturile din sud-estul Europei din a doua jumătate a mileniului IV, ilustrînd în special influența sudice.

La discuții s-a subliniat în repetate rînduri importanța comunicării T. S. Passek. D. Berciu și-a exprimat părerea că cultura Bugului sudic conține și unele elemente de caracter mediteranean, totodată se apropie de părerea T. S. Passek după care cultura ceramicii liniare n-ar fi jucat un rol direct în geneza complexului Tripolie, afirmînd că participarea ceramicii liniare la geneza complexului Cucuteni a fost slabă și indirectă. După ce arată importanța comunicării T. S. Passek, Vladimir Dumitrescu anunță că în așezarea de la Zănești au fost găsite două vase conice aproape identice cu unele vase din cultura Bugului sudic. Discuțînd geneza Precucutenianului a cărei primă fază este ilustrată de materialele din așezarea cu un singur strat de la Zănești, consideră că elementele componente ale acestui stadiu sînt: elemente din cultura Bugului sudic, din cultura ceramicii liniare, din Boian și din Hamangia.

În Precucutenianul I există o componentă liniară care nu poate fi negată. În privința depozitului de la Cărbuna, consideră pe baza vaselor și a unor analogii cu piese din alte complexe că acesta datează mai curînd de la începutul fazei Cucuteni A decît de la sfîrșitul Precucutenianului (Tripolie A). Dacă într-adevăr depozitul datează din ultima etapă Tripolie A,

atunci se confirmă o părere mai veche a sa potrivit căreia există un decalaj de timp al evoluției culturale în sensul că mai spre răsărit Tripolie A mai dăinuia atunci când mai spre apus, în Moldova, se făcuse trecerea la Cucuteni A. În privința sfârșitului culturii Cucuteni-Tripolie își menține părerea că Usatovo-Gorodsk nu este rezultatul unei dezvoltări organice din Cucuteni-Tripolie.

M. Petrescu-Dimbovița, referindu-se la originea grupului Tripolie-Cucuteni-Ariușd, este de părere că nu trebuie neglijat rolul foarte activ pe care l-a avut cultura ceramicii liniare până în zona Bugului mijlociu.

Scoțînd în evidență importanța descoperirilor și studiilor prezentate de T. S. Passek, I. Nestor a arătat că apariția noului complex al culturii Bugului sudic prezintă un interes deosebit. În viitor cei ce se vor ocupa special de complexul Tripolie-Cucuteni nu vor mai putea judeca problemele genezei și evoluției acestui complex fără a ține seamă de această nouă cultură. De asemenea, tezaurul de la Cărbuna reprezintă cel mai vechi complex care documentează pătrunderea elementelor de acest fel din sud. Desigur că prin aceasta nu trebuie să neglijăm și alte căi posibile de acces ale diverselor influențe culturale. Dar descoperirea tezaurului de la Cărbuna dovedește și deosebita importanță pe care o avea în cadrul acestui proces de pătrundere teritoriul de sud-vest al U.R.S.S.

Vladimir Dumitrescu în comunicarea *Originea și evoluția culturii Cucuteni-Tripolie* a atins principalele probleme ale culturii amintite. După părerea sa faza Precucuteni I derivă din cultura ceramicii liniare și din Boian-Giulești, iar ca factor secundar și din Hamangia. Sinteza este un rezultat al evoluției locale efectuată în zona de sud-vest a ariei Cucuteni-Tripolie. Caracteristica principală a culturii Cucuteni-Tripolie, adică ornamentarea pictată în tehnica superioară de pe vase înainte de ardere, nu poate fi o moștenire precucuteniană. Consideră posibil ca transmiterea picturii cu alb din cultura Gumelnița (care o cunoștea încă din prima sa fază, contemporană cu Precucuteni III) să fie unul din factorii externi care au contribuit la geneza ceramicii pictate cucuteniene. Dar factorul determinant la nașterea acestei culturi este cultura Petrești. Faza Cucuteni A-B se dezvoltă direct din faza precedentă (A). Acum apare și ceramica Cucuteni C, de origine răsăriteană, care nu are nici un rol în evoluția ceramicii pictate. Din faza A-B derivă organic faza B. Cultura Gorodsk-Usatovo (Horodiștea-Foltești) păstrează puține elemente Cucuteni-Tripolie și unele trăsături deosebite, înct nu poate fi considerată o continuare directă a acesteia. Cultura Gorodsk-Usatovo se situează după prima mare diviziune socială a muncii.

La discuții T. S. Passek este de părere că faza Tripolie A a fost bine definită. Ulterior pe baza săpăturilor de la Florești s-a definit o fază mai veche. Nu este de acord cu Vladimir Dumitrescu care susține existența unei faze și mai vechi (Zănești) care l-a dus la divizarea Precucutenianului în trei faze. T. S. Passek contestă că faza Precucuteni I (Zănești) cu elemente Boian și liliac-ceramică ar sta la baza culturii Tripolie și-și susține mai departe părerea că triburile culturii ceramicii liniare n-au participat la formarea culturii Cucuteni-Tripolie. Consideră că e greu de admis că se poate deriva decorul pictat cucutenian din pictura gumelnițeană și crede că mai curînd elementele de tip Criș, Turdaș, Petrești au jucat un rol important în formarea decorului pictat al culturii Cucuteni-Tripolie. În privința celor patru subfaze ale etapei Cucuteni A, precizate de Vladimir Dumitrescu, se întreabă dacă nu poate fi vorba eventual de grupuri regionale. În problema perioadei tîrziu tripoliene afirmă că toate complexele din această vreme pe care le cunoaște sînt genetic legate de cultura Tripolie.

Dinu Marin arată că pe baza ultimelor cercetări din Moldova faza Cucuteni A-B poate fi divizată în două subfaze, confirmînd o mai veche presupunere făcută de I. Nestor în sensul că există așezări A-B în care nu se sesizează pătrunderea ceramicii de tip Cucuteni C și așezări A-B în care această ceramică există. De asemenea, faza Cucuteni B poate fi împărțită în două subfaze bine distincte stratigrafic și tipologic.

Poziția lui Mircea Petrescu-Dîmbovița cu privire la geneza Precucutenianului a fost arătată la discuția comunicării T. S. Passek. Apreciază favorabil modul în care pune problema Vladimir Dumitrescu, considerînd că rolul culturii ceramicii liniare nu trebuie neglijat. Admite de asemenea, cel puțin ca ipoteză, posibilitatea ca pictura în alb din Gumelnița timpurie, mai exact din Gumelnița-Arșiud (Aldenii II), să se transmită în Cucuteni. De altfel în Gumelnița-Arșiud apar și elemente de cultură policromă.

În comunicarea *Principalele rezultate ale săpăturilor arheologice de la Trușești cu privire la faza Cucuteni A*, M. Petrescu-Dîmbovița expune pe scurt situația așezării cucuteniene de la Trușești săpate în întregime, insistînd asupra așezării din faza Cucuteni A. Au fost degajate 93 de locuințe aparținînd fazei Cucuteni A₂ și numai 5 din faza Cucuteni B₁. S-au făcut observații interesante cu privire la dispoziția locuințelor în așezare și sistemul lor de construcție. De asemenea, s-au făcut constatări interesante cu privire la sistemul de apărare al așezării, la construcții de cult, unice pînă acum în aria culturii Ariușd-Cucuteni-Tripolie. La discuții T. S. Passek a scos în evidență importanța cercetărilor de la Trușești pentru cunoașterea modului de viață al purtătorilor culturii Cucuteni.

N. Vlăsa a expus *Probleme ale cronologiei neoliticului Transilvaniei în lumina stratigrafiei de la Tărtăria*. În așezarea de la Tărtăria autorul a distins patru straturi. În stratul I, Turdaș, constată reminiscențe Criș-Starcovo tîrzii și îi paralelizează cu Vinča A de sfîrșit sau începutul fazei Vinča B₁. Stratul II aparține fazei Turdaș-Petrești, în care majoritatea materialului aparține culturii Turdaș. În stratul III atribuit fazei Petrești-Turdaș predomină ceramica pictată. Stratul IV aparține fazei Petrești-Coțofeni. În stratul I Turdaș, a descoperit un complex de natură magico-religioasă alcătuit din 26 idoli de lut ars tip Turdaș, idoli cicladici de alabastru, brățări de spondylus și 3 tablete de lut ars cu semne dispuse în registre, interpretate ca „scriere rudimentară”. Autorul datează complexul la începutul fazei Vinča B₁ (2600 î. e. n. — Milojević 1949).

În discuții numeroși participanți la seminar au subliniat importanța descoperirilor de la Tărtăria. Pe baza cercetărilor efectuate în ultimii ani în așezările de la Alba Iulia (Lumea Nouă) și de la Petrești, D. Berciu socotește că terminologia folosită de N. Vlăsa nu poate fi acceptată. Cultura Petrești propriu-zisă începe în stratul al treilea de la Tărtăria. Pictura de tip Petrești este o pictură superioară, ca și aceea din complexul Ariușd-Cucuteni-Tripolie. Înainte de cultura Petrești a existat orizontul cu ceramică pictată pe care l-a numit Lumea Nouă, orizont ce aparține culturii Turdaș. Mai înainte a existat Vinča veche, care a păstrat unele elemente și în special pictura din Criș. Pentru fixarea raporturilor cronologice dintre complexele Lumea Nouă-Petrești și Cucuteni-Tripolie, D. Berciu mai dă următoarele informații: în nivelul superior Lumea Nouă a apărut ceramica liniară cu „capete de note muzicale” asemănătoare celei de la Florești, iar în nivelul imediat următor, respectiv în primul nivel Petrești, au apărut elemente Boian. Cultura Petrești era definitiv formată cu cel puțin o etapă înainte de complexul Ariușd-Cucuteni-Tripolie, mai exact înainte de Tripolie A (= Precucuteni III).

Eugen Comșa, de asemenea, nu este de acord cu terminologia folosită de N. Vlăsa, deoarece din termenii folosiți nu reiese care sînt fazele proprii culturii Petrești.

Comunicarea E. K. Cernîș a expus *Primele date cu privire la cultura Gumelnița pe teritoriul U.R.S.S.* Prin cercetări de suprafață au fost identificate în sud-vestul U.R.S.S. pe teritoriul R.S.S. Ucrainene și R.S.S. Moldovenești mai multe așezări gumelnițene. Cele mai nordice puncte cu materiale de acest fel se află în apropiere de Chișinău. În 1962 s-au făcut săpături într-o asemenea așezare situată în apropiere de Bolgrad. Definind aspectul cultural cercetat, autoarea subliniază caracterul gumelnițean, dar și elemente asemănătoare cu cultura Tripolie. Descoperirile gumelnițene din U.R.S.S. îi permit să le considere contemporane cu așezările tripoliene de la sfîrșitul fazei A și începutul fazei B (după T. S. Passek).

D. Berciu consideră comunicarea E. K. Cerniș deosebit de importantă, deoarece nu cunoștea pînă acum nimic despre teritoriul sud-vestic al U.R.S.S. În vremea corespunzătoare complexelor Cucuteni și Gumelnița. După părerea sa materialele descoperite de E. K. Cerniș se leagă pe de o parte de aspectul dobrogean al culturii Gumelnița, iar pe de alta de aspectul Gumelnița-Arlușd din nord-estul Munteniei și sudul Moldovei.

În comunicarea *Unele probleme referitoare la cultura Aldeni II*, Eugen Comșa propune denumirea Aldeni II aspectului cultural cercetat la Aldeni, Stolcani și Brăilița. În evoluția acestei culturi distinge două faze : prima pe care o denumește Drăgănești-Tecuci corespunzătoare stratului inferior de la Stoicani, la formarea căreia au contribuit comunitățile din a doua etapă a fazei de tranziție de la Boian la Gumelnița (și probabil chiar din prima etapă) și comunitățile Precucutenianului deplin dezvoltat, a doua pe care o denumește Stoicani, corespunzătoare stratului superior de la Stoicani, Aldeni și Brăilița, paralelă cu faza timpurie a culturii Gumelnița propriu-zisă și cu Ariușd (Protocucuteni). Întreaga cultură Aldeni încetează într-o perioadă corespunzătoare fazei Cucuteni A.

La discuții Vladimir Dumitrescu nu este de acord cu denumirea dată de Eugen Comșa, deoarece s-ar crea confuzii. Personal socotește că nici nu poate fi vorba de o entitate culturală de sine stătătoare, ci de un aspect al unei vaste zone de contact între ceea ce a fost Precucuteni și va deveni apoi Cucuteni și ceea ce a fost faza de tranziție de la Boian la Gumelnița și va fi Gumelnița II.

A. D. Alexandrescu a tratat despre *Statuile-menhir de la Baia de Criș și legăturile lor răsăritene*. Cele trei statui-menhir descoperite întâmplător la Baia de Criș în 1881 își găsesc analogii în exemplarele de la Gherla (regiunea Cluj), Hamangia și sudul U.R.S.S. la Belogradovka, Natalivka și Pervomaevka. Autoarea comunicării explică prezența statuiilor de la Baia de Criș pe de o parte prin curentul care aduce în Transilvania mormintele tumulare ce aparțin culturii Coțofeni, iar pe de altă parte prin acela care aduce în Moldova cistele de piatră. Stelele antropomorfe discutate își au probabil originea în lumea mediteraneană.

Marilena Florescu și Al. Vulpe au prezentat raportul *Probleme ale epocii bronzului pe teritoriul României*. Sistemul de periodizare a lui Reinecke se dovedește nesatisfăcător pentru spațiul carpațo-danubian și se propune introducerea unui sistem bazat pe o cronologie relativă interculturală (pe sincronizarea diverselor culturi stabilite pe observații stratigrafice sigure). Se propune pentru moment folosirea termenilor de perioadă timpurie, mijlocie și tîrzie. Autorii examinează pe scurt caracteristicile fiecărei perioade, insistînd mai mult asupra culturii Monteoru, a cărei evoluție și conținut sînt mai bine cunoscute permișînd sincronizarea cu alte culturi. Cultura Costișa identificată în ultimii ani, caracteristică pentru jumătatea nordică a Moldovei în bronzul mijlociu, a fost de la început pusă în raport stratigrafic cu cultura Monteoru. Dificultăți în periodizare prezintă deocamdată cultura Wietenberg. Autorii se ocupă de asemenea de o serie de studii recente privind depozitele de bronzuri.

Participanții la discuții au apreciat valoarea raportului făcînd unele observații și completări de amănunt (K. Horedt, D. Berciu, M. Rusu, P. Roman). Lucrarea a fost cuprinzătoare dar n-a putut trata pe larg toate problemele. De aceea a fost exprimată dorința de a se comunica rezultatul recentelor cercetări de la Otomani. I. Ordentlich a expus pe scurt aceste rezultate. Săpăturile efectuate în ultimii șase ani la Otomani au permis precizarea a trei faze de evoluție. În ultima fază apare ceramica neagră cu caneluri și proeminențe asemănătoare cu aceea de tip Gava. Pe aceleași vase apar elemente Otomani combinate cu elemente Gava. Cultura Otomani contribuie la formarea culturii Gava.

M. Petrescu-Dîmbovița și Adrian Florescu tratează problema *Sfîrșitul epocii bronzului și începutul Hallstattului pe teritoriul României în lumina ultimelor cercetări arheologice*. Modul de viață de la sfîrșitul epocii bronzului este ilustrat de cultura Noua (sec. XIII î. e. n.) și de

aspectele Vlădești II-Fundeni, Verbicioara-Girila Mare. Situația din vest urmează să fie cercetată. Din aceeași vreme datează depozitele de bronzuri din seria Uriul-Domănești (Transilvania) și Rîsești-Ulmi Liteni (Moldova). Condiții locale diferite nu au permis o evoluție uniformă în tot spațiul carpato-dunărean. Grupul Noua, corespunzător grupului Sabatinovka din regiunea Niprului inferior, a suferit influențe răsăritene. Trecerea de la sfârșitul epocii bronzului la începutul Hallstattului nu este încă suficient de clară. Modul de viață nu se schimbă brusc, apare însă ceramică neagră lustruită vestică. Metalurgia bronzului ia o mare dezvoltare mai ales în Transilvania. Se adoptă și se răspîndește treptat noua metalurgie a fierului, prin contactul cu triburile cimeriene, precum și prin filiera helenică și nord-vest balcanică.

În urma întrebărilor puse de participanții la seminar, Adrian Florescu a făcut o amplă expunere discutând principalele probleme ale culturii Noua. D. Berciu a recomandat autorilor lucrării să aibă în vedere și factorul sudic în componența culturii Noua. Al. Vulpe a împărtășit și susținut părerea lui Adrian Florescu în privința rolului predominant pe care l-a jucat cultura Monteoru în formarea culturii Noua. K. Horedt și-a exprimat părerea că cultura Wietenberg s-ar fi menținut și ar fi venit în contact cu primele elemente hallstattiene în locurile în care cultura Noua s-a manifestat mai puțin.

Mircea Rusu a prezentat lucrarea *Răspîndirea depozitelor de bronzuri din Transilvania la sfârșitul epocii bronzului și în Hallstattul timpuriu (A, B)*. Plecînd de la cele trei grupe stabilite de I. Nestor (Uriul-Domănești, Moigrad-Hajduböszörmény și Fizeșul Gherlei-Sîngeorgiul de Pădure), W. A. Brunn, M. Petrescu-Dîmbovița și M. Rusu au completat lacunele existente stabilind principalele grupe de depozite din Transilvania: 1. Uriul-Domănești (bronz D, sec. XIII 1. e. n.); 2. Cincu-Suseni (Hallstatt A₁, sec. XII); 3. Turia-Jupalnic (Hallstatt A₂, sec. XI); 4. Moigrad-Tăuteu (Hallstatt B₁, sec. X); 5. Fizeșul Gherlei-Sîngeorgiul de Pădure (Hallstatt B₂, sec. IX); 6. Șomartin-Vetiș (Hallstatt B₃, sec. VIII). Autorul precizează aria de răspîndire a fiecărui grup și încearcă să explice factorii istorici care au determinat ascunderea depozitelor.

La discuții M. Petrescu-Dîmbovița evidențiază comunicarea lui M. Rusu, care, pentru prima dată la noi, urmărește aria de răspîndire a seriilor de depozite. Este îmbucurător faptul că a reușit să găsească depozite pentru o fază care era mai puțin cunoscută, Hallstatt A₂, grupa Turia-Jupalnic. Sînt interesante de asemenea concluziile istorice la care ajunge M. Rusu,

În comunicarea *Cultura epocii bronzului și a perioadei scitice în zona de stepă a Nistrului*, A. I. Meliukova (candidat în științe istorice, Moscova) se ocupă de bronzul tîrziu (cultura Sabatinovka) din regiunea nord-vest pontică, în lumina recentelor săpături de pe Nistrul inferior, revenind asupra datării acestei culturi pe care o atribuie sec. XIII-XI. Deosebit de interesante sînt datele referitoare la cultura materială a triburilor din regiunea Nistrului inferior în sec. IV-III. Materialele arheologice atestă pentru prima dată în această zonă și mai ales între Prutul și Nistrul inferior în „pustia getică” nu numai o influență culturală getică, dar și prezența efectivă a geților.

M. Petrescu-Dîmbovița discută cronologia absolută a culturii Noua și a complexelor hallstattiene timpurii care suprapun așezările culturii Noua. Nu este de acord cu A. I. Meliukova care datează cultura Noua în sec. XIII-XI. Ar admite cel mult existența acestei culturi la limita sa răsăriteană pînă în sec. XII. D. Berciu subliniază că modul în care arheologii sovietici au pus problema perioadei scitice, prin diferențierea a două zone specifice, constituie un bun cîștigat. Această concepție stă la baza cercetărilor de la noi pentru înțelegerea realităților din aceeași vreme din lumea tracică. Radu Vulpe consideră că autoarea ne-a adus informații extrem de prețioase, datele sale arheologice referitoare la populația din sec. IV-III 1. e. n. de pe Nistrul inferior coincidînd cu mărturiile izvoarelor literare.

În raportul *Probleme ale primei epoci a fierului în România*, Sebastian Morintz tratează, pe baza ultimelor cercetări, stadiul actual al principalelor probleme privind epocă enunțată. Teritoriul vestic al țării noastre face parte din aria de formare a culturii hallstattiene. În restul țării faza de început a primei epoci a fierului se dezvoltă pe baza aspectelor finale ale epocii bronzului, dar sub o puternică influență hallstattiană din vest. În ceea ce privește Hallstattul mijlociu (C), cercetările nu permit încă explicarea în chip satisfăcător a originii culturii Basarabi din Hallstattul mijlociu, ale cărei rădăcini sînt evidente în bronzul local. În Hallstattul tîrziu se formează grupe deosebite regional. În sud-vestul țării se constată influența sau chiar prezența ilirilor. Din vest pătrund elemente culturale scitice, care însă nu modifică în mod simțitor fondul local tracic. Sub influența culturii grecești se face trecerea treptată (550—300 î. e. n.) spre a doua epocă a fierului.

La discuții K. Horedt socotește că trebuie să cădem de acord asupra terminologiei, spre a reieși clar, dacă atunci cînd vorbim de începutul Hallstattului ne referim la o dată absolută sau la anumite manifestări ce nu se petrec concomitent pe întreg teritoriul țării. Se întreabă apoi dacă noțiunea de cultură Basarabi nu s-ar baza mai curînd pe criterii ornamentale stilistice decît pe existența reală a unei culturi pe un teritoriu vast. Ideea este reluată de Al. Vulpe, care nu este de părere cu Sebastian Morintz că cultura Basarabi poate fi împărțită în trei faze, ci numai în două, unele aspecte fiind componente regionale ale marelui complex cultural Basarabi.

În comunicarea *Problema sciților pe teritoriul R.P. Romîne*, Dorin Popescu își propune să arate stadiul problemei. „Fenomenul scitic” se manifestă în forme deosebite și inegale ca intensitate pe zone, iar el a fost apreciat în chipuri diferite. Aspectele principale ale problemei sînt două: a fost influență scitică sau expansiune scitică. În trecut s-a pus accentul pe primul aspect. La conferința specialiștilor sovietici din 1952 de la Moscova s-a argumentat temeinicia celui de-al doilea aspect. Ulterior cercetările de la Birsești și Ferigile au confirmat această poziție spre care înclină și autorul. Mai sînt însă cercetători care folosind cu precădere izvoarele literare (Herodot) atribuie un rol important sciților, admitînd pătrunderea și prezența lor efectivă în Transilvania.

La discuții, N. Gostar discutînd valoarea informațiilor lui Herodot referitoare la sciți socotește că trebuie să fim foarte prudenți deoarece în opera sa apar contradicții și inexactități. Dimpotrivă Radu Vulpe pledează pentru temeinicia informațiilor lui Herodot și susține prezența efectivă a sciților în special în Transilvania. D. Berciu nu neagă existența unor elemente pur scitice în cîmpia Munteniei și la sud de Dunăre, dar totodată subliniază cu fermitate că pe teritoriul țării noastre nu se poate vorbi de un Hallstatt scitic. Există în Dobrogea, în zona maritimă, un aspect hallstattian care poate fi denumit pontic, care conține și elemente scitice. K. Horedt recomandă mai multă prudență în problema scitică. Indiferent dacă este vorba de sciți sau nu, sînt foarte multe elemente străine, care pătrund în Transilvania în această perioadă.

După ce a comunicat o serie de descoperiri noi și interesante privind Hallstattul din Slovacia, M. Dušek (R. S. Cehoslovacă) s-a referit la problema scitică. Într-o frumoasă expunere, temeinic argumentată, se exprimă categoric împotriva invaziei scitice în Europa Centrală.

În lucrarea *Așezările Hallstattiene din Transilvania*, K. Horedt a urmărit unul din aspectele interesante și caracteristice ale primei epoci a fierului. Pe baza cercetărilor de suprafață și mai rar pe baza săpăturilor, autorul descrie, diferențiind după poziția topografică și felul întăririlor, trei tipuri de așezări. Acestea au întinderi apreciabile. Elementele comune sistemului de apărare sînt: valul întărit în interior cu birne sau zid sec, fiind uneori și calcinat, și șanțul, care uneori e dublu. Aceste așezări datează din Hallstattul A-C. Autorul înclină să creadă că aceste cetăți constituiau centre tribale.

Lucrarea a fost apreciată ca o importantă contribuție pentru cunoașterea Hallstattului în Transilvania.

N. Gostar a prezentat lucrarea *Cetatea de la Piatra Neamț-Bitca Doamnei*. În urma săpăturilor întreprinse în 1961—1962 s-au identificat urmele unei puternice cetăți dacice, unică până în prezent pe teritoriul Moldovei, asemănătoare atât în ceea ce privește tehnica cît și planul arhitectural al fortificării cu cetățile dacice cunoscute pe teritoriul Transilvaniei, în special în munții Orăștiei. Cetatea datează între sec. I î. e. n. și sec. I e. n. Inceputurile sale putînd fi puse în legătură cu domnia lui Burebista, iar sfîrșitul ei cu cel de-al doilea război dacic.

La închiderea lucrărilor seminarului, I. Nestor a mulțumit Partidului Muncitoresc Român pentru grija și condițiile pe care le creează activității științifice din țara noastră și conducerii Academiei R.P.R. pentru concursul dat în vederea ținerii seminarului romîno-sovietic. Și-a exprimat apoi dorința ca asemenea întâlniri pentru confruntarea rezultatelor cercetărilor romînești și sovietice în domeniul arheologiei să devină cît mai regulate, iar tematica viitoarelor întâlniri să se lărgească și mai mult.

În numele delegației sovietice a luat cuvîntul P. I. Boriskovski, care a constatat cu satisfacție că în cei patru ani care au trecut de la seminarul de arheologia comunei primitive de la Chișinău, știința arheologică din țările noastre a făcut un mare pas înainte.

SEBASTIAN MORINTZ

DARE DE SEAMĂ ASUPRA LUCRĂRILOR SEMINARULUI ROMÎNO-BULGAR DIN 12—15 NOIEMBRIE 1962

Între 12 și 15 noiembrie 1962 a avut loc la București seminarul romîno-bulgar cu tema *Problema slavilor la Dunărea de jos și a culturii balcano-dunărene în epoca feudală timpurie (sec. IX-XI)*. La seminar au participat peste 50 arheologi romîni de la Institutetele Academiei R.P.R. din București, Cluj și Iași, precum și de la muzeele regionale și raionale, iar știința arheologică bulgară a fost reprezentată prin 30 de specialiști.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de prof. Gh. Ștefan, membru corespondent al Academiei R.P.R., care a făcut o trecere în revistă a rezultatelor obținute în țara noastră în ultimii 15 ani, în domeniul culturii materiale a slavilor.

În cadrul seminarului au fost discutate două probleme principale :

1. *Pătrunderea și stabilirea slavilor în spațiul carpato-balcanic.*
2. *Cultura balcano-dunăreană în sec. IX-XI.*

Pentru fiecare problemă s-au întocmit cîte două rapoarte generale (unul din partea romînă și altul din partea bulgară) și mai multe comunicări menite să întregescă unele aspecte ale problemelor tratate în rapoartele generale.

Pentru prima problemă, din partea romînă, prof. I. Nestor a prezentat raportul intitulat *Problema pătrunderii și stabilirii slavilor în spațiul carpato-balcanic*, iar din partea bulgară raportul întocmit de Jivka Vjarova a tratat problema *Slavii la sud de Dunăre (sec. VI-IX)*.

În legătură cu aceste rapoarte s-au mai prezentat, din partea romînă, următoarele comunicări :

Petre Aurelian (București), *Cu privire la unele aspecte ale culturii materiale din Dobrogea în sec. VI-VII* ; Dan Teodor (Iași), *Cele mai vechi dovezi de locuire slavă în Moldova* ; Rusu Mircea (Cluj), *Cimitirul de la Noșlac*.

Pentru problema a doua din partea romînă a fost prezentat, de către Maria Comșa, raportul : *Cultura balcano-dunăreană pe teritoriul R.P.R. în sec. IX-XI (cu privire la originea, evoluția și atribuirea sa etnică)*, iar din partea bulgară de către Stancio Stancev, raportul intitulat *Cultura veche bulgară (sec. IX-XI)*.